

HACCIN YAPILIŞI*

Eûzü bi'llâhi mine'ş-şeytâni'r-racîm...

Bi'smi'llâhi'r-rahmâni'r-rahîm...

El-hamdü li'llâhi rabbi'l-âlemîn... Hamden kesîran tayyiben mübâreken fîh... Kemâ yenbağî li-celâli vechihî ve li-azîmi sultânih... Ve's-salâtü ve's-selâmü alâ seyyidi'l-evvelîne ve'l-âhirîn, muhammedini'l-mustafâ... Ve âlihî ve sahibihî ve men tebiahû bihsânin zevi's-sıdkı ve'l-vefâ... Emmâ ba'd:

Aziz ve muhterem kardeşlerim!

Allah-u Teâlâ Hazretleri'nin selâmı, rahmeti, bereketi, ihsânı, ikrâmı dünyada, ahirette, her zaman, her yerde üzerinize olsun... Allah-u Teâlâ Hazretleri makbul, mebrûr bir hac yapmayı; huzuruna sevdiği, râzı olduğu, yüzü ak, alnı açık kullar olarak varmayı cümlemize, cümlenize nasîb ü müyesser eylesin...

El-hamdü lillâh hac yolundayız. Kur'an-ı Kerim'de Allah-u Teâlâ Hazretleri buyuruyor ki,
Bi'smi'llâhi'r-rahmâni'r-rahîm:

إِنَّ أَوَّلَ بَيْتٍ وُضِعَ لِلنَّاسِ لَلَّذِي بِنَاكُمْ مُبَارَكًا
وَهَدَىٰ لِلْعَالَمِينَ فِيهِ آيَاتٌ بَيِّنَاتٌ مَّقَامُ إِبْرَاهِيمَ
وَمَنْ دَخَلَهُ كَانَ آمِنًا وَ لِلَّهِ عَلَىٰ

* Bu konuşma; Merhum Dr. Metin Erkaya tarafından, titizlikle çalışılarak metne dönüştürülmüştür. Mekanı Cennet olsun.

النَّاسِ حُجُّ الْبَيْتِ مَنِ اسْتَطَاعَ إِلَيْهِ سَبِيلًا وَمَنْ
كَفَرَ فَإِنَّ اللَّهَ غَنِيٌّ عَنِ الْعَالَمِينَ

(آل عمران: ۹۶-۹۷)

(Inne evvele beytin vudıa li'n-nâsi le'llezî bi-bekete mübâreken ve hüden li'l-âlemîn. Fîhi âyâtün beyyinâtün makamı ibrâhîm, ve men dehalehû kâne âminâ, ve li'llâhi ale'n-nâsi hıccü'l-beyti menistetâa ileyhi sebîlâ, ve men kefere feinna'llâhe ganiyyün ani'l-âlemîn.) [Şüphesiz, âlemlere bereket ve hidayet kaynağı olarak insanlar için kurulan ilk ev (mâbed), Mekke'deki Kâbe'dir. Orada apaçık ayetler, (ayrıca) İbrahim'in makamı vardır. Oraya giren emniyette olur. Yoluna gücü yetenlerin Beytullah'ı haccetmesi, Allah'ın insanlar üzerinde bir hakkıdır. Kim inkâr ederse bilmelidir ki, Allah bütün âlemlerden müstağnîdir.] (Âl-i İmran, 3/96-97) *Sadaka'llâhu'l-azîm.*

Bu ayet-i kerîme, insanlar için yapılan ilk ibâdetgâhın, Mekkei Mükerrerme'deki Kâbe-i Müşerreffe olduğunu bildiren bir ayet-i kerîmedir. Allah-u Teâlâ Hazretleri o mekânı, Hazret-i Adem Atamız AS zamanından itibaren müşerref eylemiş ve Hazret-i Adem Atamız zamanında orada bir ibâdetgâh yapılmıştır.

Daha sonra, yine Adem AS'ın yapmış olduğu binânın yerinde, zamanın geçmesiyle izleri kalmış veya kalmamış olan yerde, İbrâhim AS oğlu İsmâil AS'la beraber, Allah-u Teâlâ Hazretleri'nin emri üzere, o mübârek mahalde bu binâyı tekrar binâ eylemiştir.

Böyle, insanlığın tarihi kadar eski olan; şerefi, sevabı, kıymeti, izzeti, itibarı ölçülemeyecek kadar yüksek olan bir ibâdethâneye; yeryüzünün en kıymetli ibâdetgâhına doğru gidiyoruz.

Allah-u Teâlâ Hazretleri, bu mübârek diyarı ve mübârek ibâdetgâhı ziyâret etmeyi kullarına emreylemiş. İslâm'ın farzlarından birisi... Kâbe-i Müşerrefe'yi zaman-ı mahsûsunda ve usûl-ü mahsûsa ile ziyâret etmek farz kılınmış, İslâm'ın beş şartından biri olmuş.

Yâni, Hazret-i Adem Atamız AS zamanından beri şerefi, izzeti, îtibârı âşikâr olan bir yere gidiyoruz... İslâm'ın beş mühim direğinden, binâsından biri olan bir ibâdeti yapmağa gidiyoruz.

Bu mahal, mukaddes ve muhterem bir mahal olduğu için, burasının husûsî bir ihtirâma, saygıya göre ziyâret edilmesi lâzım geliyor. Ve bu mübârek mahallin hudutları var... Bu hudutlardan öbür tarafa geçince, insanın halinin değişmesi lâzım!

Nasıl askerler, memleketin vaziyetini ciddî gördükleri zaman, hükümetle konuşuyorlar, olağanüstü hal ilân ediyorlar. *Örfî idare* deniliyor, *sıkıyönetim* deniliyor; her şey değişiyor. Sıkıyönetimden evvel başka, sıkıyönetimden sonra başka bir durum meydana geliyor. İşte bu mübârek mahalle girerken de, insanın halinin değişmesi lâzım! Bir takım işleri yapmaması lâzım, bir takım yasaklara riayet etmesi lâzım! Bir takım vazifeleri yaparak oraya girmesi lâzım!

a. İhrama Girmek

Bu hududun berisinde kendisine helâl olan bazı şeyler, o hududu geçtikten sonra yapmaması gereken şeyler oluyor; haram oluyor, yasak oluyor. Onun için, bu huduttan öbür tarafa o hazırlıkla geçmeye *ihram* deniliyor. Yâni, kendisini Harem mıntıkasına, bir takım yasakların olduğu olağanüstü mukaddes bölgeye girmeye hazır şartlara uydurmak demek...

Hacı kardeşlerimizin çoğuna sorsak, ihramı kumaş sanır. Beyaz renkli, altımıza üstümüze sarındığımız kumaş sanır ihramı... Halbuki ihram, yasaklı bir bölgeye girmeye kendisini

hazırlamak ve kendisini o hürmetin içine koymak mânâsına geliyor. Yâni, o elbise olsa da, olmasa da, o hale girmiş oluyor insan... Sıkıyönetime girer gibi; ama, mukaddes bir sıkıyönetime girer gibi oluyor insan...

Şimdi bizim az ilerimizde, *Ebyâr-ı Ali* denilen bir yer var... Hazret-i Ali Efendimiz'in bahçeleri, kuyuları varmış zamanında... Eski adı Zül-Huleyfe... Banliyösü bu Medine-i Münevvere'nin... Oradan öteye giderken, böyle normal dikişli kıyafetle gidemeyiz. Kâbe'yi ziyarete gidiyoruz çünkü... Dikişsiz elbiseler ile, koku sürünmeden, bir takım yasaklara riayet ederek, bir takım nizamnâme hükümlerine uyarak gitmemiz lâzım... Oradan öteye öyle geçmemiz gerekiyor. İşte o hale hazırlanmamıza, *ihrama girmek* deniliyor. Yâni, o havanın içine girmek demek...

O havanın şartlarından birisi de dikişli elbise giymemek olduğu için, altımıza üstümüze örtü bürünüyoruz.. Yoksa, sadece ondan ibâret değil... Meselâ, yıkanmamız gerekse; gece yattık kalktık, yıkanmamız gerekiyor. Bu elbiseleri... Elbise değil ya onlar; altımıza bir peştemal, üstümüze bir örtü... İki parça bir örtü... Onları çıkarıp, ıslanmasın diye çivilere assak hamamda... Yıkayacağız çünkü... Üstümüzde hiç örtü yok... Şimdi biz ihramdan çıktık mı? Hayır! Yine ihramlılık hali devam ediyor. Yalnız üzerimizdeki elbiseyi çıkardık. Bunu anlatabildik mi bilmiyorum; mesele alta üste sarılan kumaşta değil, o halde...

Biz şimdi şuradan az ilerde, Zül-Huleyfe denilen yerden ötede, Mekke-i Mükerrerme'nin *Hill* denilen mukaddes bölgesi başladığı için, oranın şartlarına uygun bir hale girerek gideceğiz. En son hudut orası... Oradan itibaren oranın şartlarına uymamız lâzım!

Buradan da hazırlanıp gidebiliriz. Ne yapacağız? Sünnet olarak bir abdest, gusül abdesti, boy abdesti alacağız. Bunu temizlik olsun diye yapıyoruz. Terimiz, tozumuz, kırımiz, pasımız gitsin; temiz, pak olalım diye yapıyoruz. Meselâ, hanım adet görüyor bile olsa, o da yine yıkanır. Yâni bu, namazın kılınmasına ve sâireye mahsus bir şey değil...

İhramdan önce temiz olalım diye gusül abdesti alacağız. Alabiliriz; hepimizin banyo ve su durumları müsaittir. Ondan evvel, tırnaklarımızı keseriz, tıraşımızı oluruz. Koltuk altlarındaki ve diğer nâhoş yerlerdeki kılları izâle ederiz. Her türlü hazırlığı yaparız. Yıkıyoruz... Tertemiz

olduk; daha henüz ihrama girmedik.

Ondan sonra, bu örtüleri de hazırlarız, bürünürüz... Bakın büründük peştemali, omzumuza da örttük; henüz daha ihrama girmedik.

Sonra, sünnet olarak iki rekât namaz kılarız ve niyetimizi yaparız:

“—Yâ Rabbi şu cins hacca —veya umreye— niyet ediyorum; bunu bana kolaylaştır!” diye niyet ederiz.

“—*Lebbeyk, allâhümme lebbeyk...*” deyip lebbeyk çektiğimiz anda, kronometreye basmış gibi oluyoruz; o zaman başlıyoruz.

Demek ki, elbise değilmiş ihram! Elbiseyi giydiğimiz halde, daha buralarda dolaşsak, henüz daha ihrama girmiş değiliz. Namaz kılıp *Lebbeyk* çekmediyse, henüz daha ihramlı değiliz. Elbise de değil iş... Niyette ve o işi başlatmakta olmuş oluyor.

Tabii güzel kokular da sürüneceğiz. Tırnaklarımızı kestik, yıkadık... Güzel kokular süründük... Temiz, pak kumaşı belimize sardık, omzumuza aldık... İki rekât namaz kıldık... Hangi çeşit hac yapacaksak, niyetimizi yaptık... *Lebbeyk* çektik. Yasaklı ihram hali başladı. Artık, o şartlara riayet edeceğiz.

Şimdi, “İhramlı olan bir insan ne yapar, ne yapamaz?” onu hatırlayalım:

1. Saç, sakal tıraş edemez. Bıyıklarını kesemez, kılları koparamaz. Tırnak kesemez.

2. Süslenmek maksadıyla saçını, sakalını,

bıyığını yağlayamaz, kınalayamaz; briyantın vs. kullanamaz. Kadınlar oje veya ruj kullanamaz.

3. Vücuduna güzel koku süremez. Kokulu sabun bile kullanamaz; çünkü, kokusu elde kalıyor.

4. Dikişli elbise giyemez; dikişsiz olacak. Ayağın üstünü örten,

topuklarını örten ayakkabı giyemez. Eldiven giyemez.

5. Evliyse, hanımıyla olan münasebetlerinde yasaklar var; o yasaklara da riayet eder. Bu gibi konuları konuşmaz bile...

6. Avlanmak yasaktır.

7. Harem mıntıkasının bitkilerinin koparılması, kesilmesi de yasaktır. Ağacın dalını kesemezsiniz, çiçeği kopartamazsınız... vs.

E, böyle bir duruma girdik, Lebbeyk dedik... Lebbeyk ne demek? Biz Türkçe'de birisini çağırdığımız zaman, ismini söyleriz:

“—Ahmed! Mehmed! Hasan! Ey filânca!” diye bağırırız. O da:

“—Buyur!” der, “Evet!” der bizim çağırmamıza...

Araplar da, birisi çağırdığı zaman cevap olarak, “Buyur!” mânâsına, “*Lebbeyk!*” derler. Mânâsı nedir bunun?

“—Ben senin emrindeyim, buyur emret, yapacağım emrini!” demek ama, “Kat kat emrindeyim!” demek... Tesniye sîgası kullanılıyor. “Bir defa emrinde değilim, tekrar tekrar emrindeyim, kat kat emrindeyim!” demek...

Şimdi bu Lebbeyk'i niye çekiyoruz biz? Allah bizi çağırtdı ya İbrâhim AS'a... "Bu beytini ziyaret edin!" diye çağırdı ya... Biz de farz olduğunu bildik, inandık da o ziyarete kalkıştık geliyoruz ya; onun için "Lebbeyk!" diyoruz.

"—Yâ Rabbi, sen bizi çağırdın ya! Buyur emrindeyim, geliyorum yâ Rabbi! Çağırdın, geliyorum!" demek yâni...

لَبَّيْكَ اللَّهُمَّ لَبَّيْكَ لَبَّيْكَ لَا شَرِيكَ لَكَ لَبَّيْكَ

إِنَّ الْحَمْدَ وَالنِّعْمَةَ لَكَ وَالْمُلْكَ لَا شَرِيكَ لَكَ

(Lebbeyk, allâhümme lebbeyk! Lebbeyke lâ şerîke leke lebbeyk! Inne'l-hamde ve'n-ni'mete leke ve'l-mülk, lâ şerîke lek.) diyerekten, Allah'ın varlığını, birliğini ifade eden bu kelimeyi, çok çok söyleye söyleye, yola revan olacağız.

Bu Kâbe-i Müşerreffe, her zaman muhteremdir. Bu Zilhicce ayında ziyaret edilirse, bu günlerde ziyaret edilirse, bu ziyaretin adı hacdır. Bu mevsimin, şu günlerin dışında yine ziyaret edebilirdiniz. Kasımda gelebilirdiniz; aralıkta, ocakta, şubatta, martta, nisanda, başka zamanlarda gelebilirdiniz. Hac zamanının, belli Zilhicce ayının dışında yaptığınız ziyaretlerin adı umredir.

Hac mevsiminin dışında yapılan ziyarete *umre* deniliyor. Şu belli günlerde, Zilhicce'nin dokuzunda Arafat'ta bulunmak mecburiyeti olan ziyaret şekline de *hac* deniliyor.

Şimdi biz Zilhicce ayının içindeyiz. Gökte görülen hilâl Zilhicce ayının hilâlidir. Bizim ayın dokuzunda Arafat'ta bulunmamız lâzım! Haccın farzlarından birisi budur. Ondan sonra da Kâbe-i Müşerrefe'yi tavaf etmemiz lâzım! Farz tavafı... O zaman hacı olmuş olacak insan... Demek ki, bunun dışındaki ziyaretlerin adı umredir.

Şimdi biz buradan Allah'ın emrettiği, mukaddes, peygamberlerin cevlângâhı olan, Allah'ın ibâdet yeri olan; nice nice tarihî, dinî, ilâhî hatıralarla dolu olan, mübârek yeri ziyaret için yola koyulacağız. Kılık kıyafetimiz, ziyarete uygun hale gelecek.

Baş açık... İhrama girdiği, lebbeyk dediği andan itibaren artık başını örtemez, takke filân giyemez. İşte üstünde bir örtü, ayağında bir peştemal... Dikişli şey giyemez... Koku sürünemez, tırnak kesemez, kıl kopartamaz... Otları koparamaz, av avlayamaz... vs.

O şartlara riayet ederek, hürmetkâr bir şekilde yola koyulduk. Ne yapmamız lâzım? Haccı, hangi çeşit hac yapacağız; onu tesbit etmemiz lâzım!

b. Hac Çeşitleri

O mübârek Beytullah'ı ziyaretin üç çeşidi vardır. Şimdi biz, üç çeşidini de çok kolayca yapabiliriz; çünkü, az kaldı hacca... Eğer ara uzun olsaydı, bazı çeşitleri zor gelebilirdi bize... Ama şimdi, bir iki gün içinde dişimizi sıktık mıydı, her çeşidini yapabilecek bir duruma gelmiş oluyoruz.

En sevaplı hac hangisidir? Ulemânın çeşitli fikirleri var... “En sevaplı hac hacc-ı kırandır. Orta derecelisi hacc-ı temettûdur. Ondan sonrası da, –üçüncüsü– hacc-ı ifraddır.” demiş, bizim bağlı olduğumuz alimlerimiz... Akıl ve mantık da onu gösteriyor.

Hacc-ı ifrad, sadece hacdır. *Hacc-ı temettû*; hem hac, hem umredir. Elbette, umresi de olduğu için daha sevaplı olacaktır. *Hacc-ı kıran*; bir ihramda hepsini birden çıkartmak, uzun zaman ihramda kalmak, hazır ol vaziyetinde kalmak olduğundan, onun en sevaplı olduğu da ulemâmızın söylediği üzere uygun olmuş oluyor.

İsterse insan, bu üç hacdan birisini seçebilir. Ona göre haccını yapar. *Haccı ifrad*, sadece hac demektir. *Hacc-ı temettû* ile *hacc-ı kıran*, umreli hac demektir. Aradaki fark bu...

Hacc-ı temettû ile *hacc-ı kıran* arasındaki fark ne?

Temettû haccı’nda umreyi yaparsın, ihramdan çıkarsın, keyfine bakarsın... Mekke’de de olsan, umreyi yaptın mı; saçını tıraş edip umreni bitirdikten sonra, dikişli elbise giyersin, koku sürünürsün. Yasakların hepsi biter, serbest Mekke ahali durumuna gelersin. *Temettû* deniliyor buna... *Temettû*; istifade etmek, nîmetlenmek demek...

Hac günleri geldiği zaman, Zilhicce’nin sekizinci günü, bu sefer yeniden hac için ihrama niyet edersin; Mekkelilerin yaptığı gibi... Arada böyle bir serbestlik zamanı olduğundan, buna *temettû haccı* demişler. Yâni, konforlu hac,

rahat hac demek... Keyfine bakıyorsun, bu arada Mekke'de rahat ediyorsun demek... Hacc-ı temettû bu...

Hacc-ı kıran'da, arada böyle gevşeme yok, arada böyle ihramdan çıkma yok... Umreni yapacaksın; ihramda kalarak, yine aynı şartları devam ettirerek, hac günleri geldiği zaman, hac vazifelerini de yapacaksın. Haccı da tamamladıktan sonra, ihramdan çıkacaksın.

Yâni, kıran haccı demek, tulum çıkarmak demek... Hacla umreyi zedeleden, kesmeden, ayırmadan bütün çıkarmak demek... O biraz daha meşakkatli olduğundan; arada bir serbestlik, bir mola, bir rahat etme durumu olmadığından, ona hacc-ı kıran demişler. *Kıran*, bir araya gelmek demek... Umre ile hac bir araya geldiğinden, birbirine mukarin olduğundan hacc-ı kıran demişler.

Bir insan buradan *hacc-ı ifrad*'a niyet etse, — bunların her birini yapabilirsiniz, hiç bir zorlama bahis konusu değil— *hacc-ı ifrad* yaptığı zaman, kurban kesme mecburiyeti yoktur. İsterse keser, istemezse kesmez. Yâni, kesmeyecek, kesmek yasaktır mânâsına da değil... Cömertse, durumu müsâitse keser; dağıtır fukaraya, sevap kazanabilir yine... Ama, mecburiyet yok... Onun için biraz böyle, kurban kesme durumuyla uğraşamayacak gibi olan insanlar veya parası ölçülü olanlar, hacc-ı ifrada niyet edebilirler.

O zaman burada dediğimiz usulde ihrama girerler. Orada giderler, ifrad haclarını yaparlar. Sadece bir hac yapmış olurlar. Umresiz bir

hacdır bu...

Hacc-ı ifrad yapmak isteyen kimseler nasıl yapacak; onu şöyle bir anlatıvereyim: Hacc-ı ifrada niyet edecekseniz eğer, ihrama girdiğiniz zaman diyeceksiniz ki:

اللَّهُمَّ إِنِّي أُرِيدُ الْحَجَّ فَيَسِّرْهُ لِي وَتَقَبَّلْهُ مِنِّي

(*Allahümme innî ürîdü'l-hacce feyessirhu lî, ve tekabbelhu minnî*) “Yâ Rabbî, ben hac yapmak istiyorum, bunu bana kolaylaştır ve bunu benden kabul eyle yâ Rabbi! Kolayca bu işi, bu ibâdeti yapabileyim.” diyeceksiniz.

c. Kudüm Tavafı

Sonra, buradan oraya vardığınız zaman, *kudüm tavafı* yapacaksınız orada... *Kudüm*, gelmek demek... Mekke'ye geldiniz ya; geldiğiniz zaman, o Beytullah'ın şânı tavaf yapmaktır. Ona saygınızı ifade etmenizin şekli, etrafında tavaf yapmaktır. Onun için, kudüm tavafı yapacaksınız, hacı olarak oraya gittiğiniz zaman...

Tavafa Hacerü'l-Esved'den, Hacerü'l-Esved köşesinden başlayacaksınız. Eğer yanaşabilerseniz yanına, elinizle böyle temas ederek; yanaşmazsanız, —yanaşamayacaksınız kalabalıktan, izdihamdan; besbelli bir şey— uzaktan böyle:

“—*Bi'smi'llâhi allâhu ekber!*” diye işaret etmek de olur.

Zâten mecbûren öyle yapacaksınız; yanına sokulmak mümkün değil gibidir yâni.

Diyeceksiniz ki:

اللَّهُمَّ إِنِّي أُرِيدُ طَوَافَ بَيْتِكَ الْحَرَامِ فَيَسِّرْهُ لِي
وَقَبِّلهُ مِنِّي سَبْعَةَ أَشْوَاطٍ طَوَافِ الْقُدُومِ لِلَّهِ تَعَالَى
عَزَّ وَجَلَّ

(Allahümme innî ürîdü tavâfe beytike'l-harâm, ve yessirhü lî, ve tekabbel minnî seb'ate eşvâtin, tavâfe'l-kudûmi li'llâhi teâlâ azze ve celle) “Kudüm tavafı olarak yâ Rabbi, ben senin şu beytini yedi defa dönmek, tavaf etmek istiyorum; haccımın kudüm tavafını yapmak istiyorum. Bunu bana kolaylaştır, benden kabul eyle yâ Rabbi!” diyerek, “Bi'smi'llâhi allâhu ekber!” deyip başlayacaksınız.

Şimdi tabii bunun duaları var ama alimi var, cahili var... İhtiyarı var, genci var... Okuması olanı var, olmayanı var... Duaları mecbûrî değil... Tavaf yaparken, zikir halinde olmanız, “Lâ ilâhe illa'llah” “Estağfiru'llah” “Allâhümme salli alâ seyyidinâ muhammed” “Lâ havle velâ kuvvete illâ bi'llâhi'l-aliyyi'l-azîm” “Allah, Allah” “Yâ hayyü yâ kayyûm” gibi Allah'ın seveceği sözlerle meşgul olarak; veyahut gönlünüze gelen şekillerle Allah'tan bir şeyler talep ederek olur. O kitaplarda yazılan şeyleri bilmiyorsanız, olmadı filân diye üzülmenize lüzum yok...

İlk dönüşte meselâ, “Sübhâna'llah” dersiniz. İkincide “El hamdü li'llâh”, üçüncüde “Allâhu ekber”, dördüncüde “Lâ ilâhe illa'llah”, beşincide salevât-ı şerife, altıncıda “Lâ havle ve lâ kuvvete illâ bi'llâhi'l-aliyyi'l-azîm”,

yedincide de çeşitli duaları yaparsınız, olur. Yâni ille o dualar yapılacak diye, yapamadım diye üzülmeysin. Onlar da duadır, “Sübhâna’llah” “El-hamdü lillâh” “Allâhu ekber” de duadır.

Nasıl döneceksiniz? Kâbe-i Müşerreffe solunuzda kalacak şekilde döneceksiniz. Yâni, saati yere koysanız, saatin dönüşünün tersi istikametinde döneceksiniz. Yedi defa döneceksiniz. Bir dönüşe *şavt* derler. Yedi dönüşe, yedi tanelik *şavt* demetine *tavaf* derler.

Bunun arkasından *sa’y* de yapacaksa; bunun ilk üçünde koşmak ve ihram bezini sağ koltuğunun altından geçirip, sağ kolunu açıkta bırakıp, biraz böyle enerjili şekilde *tavaf* etmek de tavsiye edilmiştir.

Tavaf bittikten sonra, zezem suyu içersiniz. Zaten her yerde bol... Eskiden meseleydi, şimdi mesele değil...

Ondan sonra iki rekât *tavaf namazı* kılacaksınız; bu vacibdir. Yâni, *tavaf*ın bitiminden sonra iki rekât namaz kılacaksınız, el açıp dua edeceksiniz; ne isterseniz Allah’tan istemek üzere...

d. Mina’dan Arafat’a

Zilhicce’nin sekizinci günü *Mina*’ya çıkardı Peygamber Efendimiz... *Mina*’da beş vakit namaz kıldırı. Zilhicce’nin dokuzuncu günü, *Arafe* günü de *Mina*’dan *Arafat*’a yürürdü. Bu bir kolaylık oluyor. Yolun bir kısmını almış oluyor, bir gün önceden...

Mina’da bir gün kalınıp, beş vakit namaz kılınır.

Öğlen, ikindi, akşam, yatsı kılınır. Gece uyunup orada geçirilir. Sabah namazını kılıp, sabah namazından sonra Arafat'a gidilir. Sünnet olan şekil budur. Mina'da yapabilirsek böyle yapacağız inşaallah...

Bazı kimseler doğrudan doğruya Arafat'a gidebiliyor. Sünnete uygun değil ama, o da olabilir.

e. Arafat'ta Vakfe

Zilhicce'nin dokuzuncu günü *Arafat*'ta, Arafat'ın hudutları içinde bulunmak lâzım! Arafat'ın hudutları vardır, hududunun dışı vardır. Hattâ şaşıracağınız bir şey söyleyeyim: Arafat'taki *Nemîre Mescidi*'nin yarısı hududun dışındadır. Peygamber Efendimiz zamanında öyle olmuş; aynı adet devam ediyor. Mescidin imam tarafı, ön tarafındaki yarısı Arafat'ın dışındadır.

Adam *Nemîre Mescidi*'ne girse, sabahtan akşama kadar mescidde otursa, Arafat'ın dışında olduğu için hacı olmayabilir. Görüyor musunuz inceliği? İlle Arafat'ın hududunun içinde olmak lâzım!

Arafat'ın içinde olmayan, yakınındaki bir bölgede olan bir insanın hacı olmaz. Haccın hac olması için, Arafat'ın belirli hududunun içinde bulunmak mecburiyeti vardır. Bu bulunma ne zamana kadar olacak?

Tabii şimdi biz, Mina'dan çıktık mı, 11-12'ye doğru oraya ulaşılır. Yaya yürüyenler de ulaşırlar. Tabii yaya yürümek çok sevap ama

herkesin işi değil... Herkesin bildiği bir şey de değil... Yolları da şaşırabilir. Onun için, kabile halinde gidiliyor.

Bilenler yaya yapabilirler, sevabı çok diye... Yalnız yorulurlar. Yorgunluk oluyor; yorgunluktan dolayı da bazen bayılma gibi haller olabiliyor, sıcak günlerde...

Orada Mescid-i Nemîre'de öğlen kılınır, ikindi kılınır; ikisi bir arada... Ve hac hutbesi okunur orada... İkinci vakti gelmeden, ikinci namazı öğlenle beraber kılınır; imamla beraber...

Orada Allah'a yalvarıp yakarın! İşte, "Yâ Rabbi, biz geldik, boynumuzu büktük... Başımız açık, ayaklarımız çıplak, sırtımızda bir şey yok... Senin rahmetini istiyoruz yâ Rabbi! Azâbından korkuyoruz yâ Rabbi! Bizi rahmetine erdir yâ Rabbi! Bizi afv ü mağfiret eyle... Anamızı, babamızı afv ü mağfiret eyle... Ümmet-i Muhammed'i de affeyle..." Sabahtan akşama tesbih ile, dua ile böyle vakti geçireceğiz.

Akşamdan evvel ayrılmak yok, Arafat'tan! Akşamdan evvel ayrılırsa insan, cezâlı duruma düşer; kurban kesmesi gerekir. Yâni, akşam ezanı okununcaya, —ezan okunmayacak da orada— güneş batıncaya, akşamın vakti girinceye kadar Arafat'ta duracaksınız. Arafat'ın içinde duracaksınız.

Ondan sonra, huduttan *Müzdelife*'ye doğru hareket başlayacak. Koca bir buçuk milyon, iki buçuk milyon insan seli, vasıta seli Arafat meydanından Müzdelife'ye, dokuz ayrı yoldan gelecek.

f. Müzdelife'de Vakfe

*Müzdelife'*de de vakfe yapmak lâzım, Arafat'taki vakfe gibi... Müzdelife'nin de hudutları vardır. Hududuna gelmezse insan, Müzdelife'nin içine isabet etmezse, o zaman da vacibi terk etmiş olur. Onun için Müzdelife'nin yerini iyi tesbit etmek çok önemlidir.

Biz size Arafat'ta yardımcı oluruz; çadırınız vardır, suyunuz vardır, yüznumaranız vardır... Yiyecek, içecek satılır, alınır... Her şey bulunur da; Arafat'tan Müzdelife'ye göç başladı mı, bir anababa günü olur. Vasıtalar birbirini kaybeder, kabileler dağılır. İnsanlar kaybolur.

Bir fıkra anlatayım: Bizim eski seyahatlerimizde, kafileden bir iki arkadaş kaybolmuş. “Ey filânca, nerdesin?” diye ellerinde megafonla bizim iki arkadaş, kaybolanları arıyorlarmış. Orada bakmışlar; bir sakallı hoca efendi oturmuş, güzel çay demlemişler, bir kaç arkadaş çay höpürdetiyorlar. demiş ki:

“—Ne bağıırıyorsun?”

“—Hoca efendi, işte iki arkadaşımızı kaybettik de onu arıyoruz. Zavallılar ayrı düştü bizden...” demiş bağırın arkadaş...

“—Otur!” demiş. “Otur şuraya!” “Bir çay doldur şuna!” demiş. “Sen iki arkadaş mı kaybettin? Biz, yüz kişiden doksan sekiz kişiyi kaybettik! Bak, burada çay içiyoruz.” demiş.

Böyle olur yâni... Çünkü, belli yeri yok... Çadırı yok, çadır kurulacak yer yok... Sonra, arabaları da, bu polisler durdurmazlar. Elllerinde

sopalar, “Dan... Dan... Dan...” vururlar kaportalara... “Yürü, yallah! Ruh!” *Ruh*, git demek Arapça’da... “Yallah, ruh!” Bir yerden kaçacaksın, bir yerden gireceksin. Bir yere başını soktun mu, Müzdelife’nin içinde; oh, el-hamdü lillâh, yat aşıya! Orada işini gör, yat, keyfine bak!

Bulamazsan, Müzdelife’den çıkar gidersin. Artık ondan sonra, “Müzdelife’ye tekrar döneceğim!” diye, nerelerde ineceksin de yürüyeceksin? Dert olur yâni... İnşallah, o durumlar başımıza gelmez.

Müzdelife’de kalacaksınız. Hem de güneş batacak, akşam olacak; yollardasınız, akşam namazını kılmayacaksınız. Acâib olan işlerden birisi de budur. Öğlen namazı ile ikindiye, öğlenin vaktinde kıldınız. Akşam namazı geçti; hâlâ namaz kılmayacaksınız, yola devam edeceksiniz. Müzdelife’yi bulunca, Müzdelife’ye geldiğiniz zaman, yatsının vaktinde –10 mu olur, 11 mi olur, 12 mi olur, 1’de mi gelirsiniz— akşamı kılacaksınız; arkasından yatsıyı kılacaksınız. Akşamla yatsıyı, yatsının vaktinde kılmak Müzdelife’de... Yolda kılmak yok; böyle kılacaksınız.

Tabii, hacıların Arafat’tan Müzdelife’ye nakledilmeleri lâzım... Otobüslerin paralarını alıyor bu adamlar... Suud’un boynunun borcudur, getirip hacıları Müzdelife’ye bırakmak ama; adamlar on otobüs gönderecekleri yere, beş otobüs gönderirler. Derler ki: “Siz şimdi bu beş otobüse binin! Bunlar, bu hacıları öbür tarafa bıraksın! Dönüp bir daha gelecekler, ötekilerini de alacaklar.” Bekle ki alsın... O izdihamda, o

kalabalıkta, o arabalar bir gitti mi; giden gider, kalan kalır...

Onun için, biz evvelki senelerde, biliyorduk onların otobüs getirmeyeceğini; kendimiz gidip otobüs tutup, ayrıca parasını verip, hacılarımız kalmasın diye, Müzdelife'ye kendimiz götürüyorduk. Hattâ, o seneler arkadaşlar dediler ki:

“—Hocam! Sabah namazında gittik de, hâlâ Arafat'ta şeytan taşlamak için taş toplayan insanlar gördük.” dediler.

Halbuki, bunların geceden gitmeleri lâzımdı. Akşam namazını, yatsı namazını Müzdelife'de kılacaklardı. Sabah olmuş, hâlâ Arafat'talar... Nakledilmemişler yâni... Aslında yürüyerek, vasıta ile, ne yapıp yapıp Müzdelife'ye kapağı atmak lâzım! Herhalde 8-9 km filân bir yerdir; yürüyebilmek lâzım!

Akşamla yatsıyı orada kılıp, istirahat edeceksiniz. Sabah namazını Müzdelife'de kılacaksınız. Sabah namazının arkasından, Müzdelife'de de yana yakıla dua edeceksiniz. Ona da vakfe derler.

فَاذْكُرُوا اللَّهَ عِنْدَ الْمَشْعَرِ الْحَرَامِ

(البقرة: ١٩٨)

(*Fezküru'llàhe inde'l-meş'ari'l-harâm.*)

“Meş'ar-i Haram'da Allah'ı zikredin!” (Bakara, 2/198) diye ayet-i kerimede bildiriliyor.

Orada da, o sabah namazından sonra vakfe yapıp, Müzdelife'den Mina'ya doğru gideceksiniz. Artık o, bayram sabahı oluyor.

h. Kurban Kesme

Hacc-ı temettû veya *hacc-ı kıran*'a niyet emişseniz, *karin* veya *mutemettî* iseniz, — *hacc-ı kıran* yapana *karin* derler, *hacc-ı temettû* yapana *mütemettî* derler— şeytanı taşladıktan sonra, gidip kurbanınızı keseceksiniz. Taş atmak, ondan sonra kurbanın başını kesmek... O kurbanı da kestikten sonra, tıraş olacaksınız. Berbere veya birisine tıraş olursunuz. O zaman ihram elbisesinden çıkabilirsiniz.

Hacc-ı temettû ve hacc-ı kıran yapanlar, kurbanlarının kesildiği haberi gelmeden, havlulardan sıyrılıp dikişli elbise giyme durumuna giremezler! Bu da çok önemlidir. Birçok kimse bunu bilmediği için, başkalarından —Afganlılardan vs.— görüyor, “Cırt... Cırt...” kafasını tıraş ettiriyor; cezalı duruma düşüyor.

Kurban kesmeden dikişli elbise giymek, cinâyet-i hac olur. Ona da dikkat edin! Kurban kesecek hacıysanız, taşı taşılayacaksınız, kurbanı keseceksiniz, tıraş olacaksınız; ondan sonra çıkaracaksınız. “*Taş, baş, tıraş...*” demişler üç kelime ile... Bunu böyle ezberlerseniz, hatırınızda kalır. Bu sıraya uymazsanız, kurban kesme cezası var... O da ayrıca uğraştırır.

g. Mina'da Şeytan Taşlama

Mina'da ilk gün, bayramın birinci günü sadece *büyük şeytan* taşlanır. Yedi tane taş atacacaksınız. *Cemretü'l-Akabe* denilen — Türkler, Büyük Şeytan diyorlar— üçüncü taşlama yerini taşılayacaksınız. Şeytan taşlarken:

بِسْمِ اللّٰهِ اللّٰهُ اَكْبَرُ رَغْمًا لِلشَّيْطَانِ رِضًى لِلرَّحْمٰنِ

رَجْمًا لِلشَّيْطَانِ

(*Bi'smi'llâhi allâhu ekber. Rağmen li's-şeytân, rıdan li'rrahmân, recmen li's-şeytân.*)
deyip sembolik olarak o Cemre-i Akabe'ye taş atacaksınız.

Sıkıntılı olarak o Cemre-i Akabe'yi taşlama vazifesi bitti. Hacc- ı ifrada niyet etmişseniz, kurban meseleniz yok... Taşlamayı yaptınız. Ondan sonra gidersiniz, tıraş olursunuz. Bu elbiseleri – havluları, peştamalları– çıkarırsınız, normal elbiseleri giyebilirsiniz. Çünkü taş attınız, tıraş oldunuz.

Bir gevşeme, bir kolaylık oluyor. Buna *tahal-lül-i evvel* denir. Yâni, ihramlı olma durumunun yasaklarının yarısı kalkıyor, kısmen kalkıyor. Daha hepsi kalkmadı, hanımla sohbet vs. daha yasak... Yalnız kıyafet hususunda bir rahatlık oluyor.

i. İfada Tavafı

Ne vazîfesi kaldı? Kaldı, Beytullah'ı tavaf... O da haccın farzı! *İfada tavafı* derler ona... Kâbe'ye geleceksiniz. Büyük kalabalık, o koca Arafat meydanını dolduran ahali Kâbe'nin etrafında... Uzaktan baktığınız zaman, tüyleriniz diken diken olur. Güldür güldür, değirmen gibi döner böyle, Kâbe'nin etrafında... İşte o kalabalık, o zor günlerde ifada tavafını, farz tavafı yapacaksınız.

Farz tavafı yaptıktan sonra, *tahallül-i sâni*denilen, ikinci helâl olma durumu, ihram yasaklarının tamamının kalkma durumu olur.

Bundan sonra sadece, *Mina*'da bayramın ikinci günü ve bayramın üçüncü günü, üç şeytani yedişer taş ile taşlamak kalıyor. Üçüncü gün taşladıktan sonra, akşam olmadan *Mina*'dan ayrılırsa, dördüncü gün taşlama mecburiyeti kalmıyor. Ayrılmazsa, bu daha sevaplıdır. Dördüncü gün de, bu üç şeytana yine taşlarını atar. Böylece hac vazifesi tamam olmuş olarak, Allah'ın lütfuyla, keremiyle isterse, vasıta bulabilirse memleketine bile dönebilecek hale gelir.

Ama tabii ayrılacağı zaman, bir de *sader tavafı*, *vedâ tavafı* vardır. O tavafı yapıp mahzun mahzun, artık vazifesini yapmış olarak ayrılır.

Şimdi bütün bunlarda dikkat edilecek nokta nedir? Kimseyi üzmemek, sinirlenmemek, sabırsızlık yapmamak, edepsizlik yapmamak... Allah'ın sevmediği münakaşa, kavga, gürültü, çatışma, çekişme, itişme yapmamaktır. Duygulu olarak, edepli olarak, ahlâklı olarak, Allah'ın gördüğünü bilerek, Allah'ın rızasını kazanmağa çalışarak; bu vazifeleri güzel güzel yapmaktır. Birisi bu...

Mühim olan bir nokta da, —tecrübeli insanlara düşüyor bu; ötekilere de anlatılmalı— bu vazifeleri zayıfların, ihtiyarların, bilmeyenlerin nisbeten rahat ve kolay bir zamanda yapmasını sağlamak... Bu da en mühim, en püf noktasıdır işin...

Şimdi biz meselâ, buradan kalkacağız, gideceğiz. *Tavaf* yapmamız lâzım; Beytullah'ı tavaf edeceğiz. İhrama gireceğiz yarın... Allah'ın izniyle, lebbeyk çeke çeke, otobüslerle Mekke'ye varacağız. Şimdi biz ne zaman tavaf yapalım? Yatsının vaktinde hemen gidersek oraya; böyle izdihamlıdır, kilit gibidir. Bu hanımlar, bu ihtiyarlar nasıl yapacak bunu? Biraz zordur.

Ne yapacağız? Gideceğiz, yerleşeceğiz; abdestlerimizi alacağız. Mümkünse gusül abdestimizi alacağız. Rahatlayacağız. Sabahın vaktini düşüneceğiz; kaçta oluyor? Dörtte oluyor. Ne zaman kalabalık oraya birikmeye başlar? İkiden itibaren birikmeye başlar. “Eh işte birde, bir buçukta, ikide, iki buçukta bu işi bitirmeye çalışalım!” diye, o vakti denk getirmeye çalışacağız.

Nisbeten yine kalabalık olacak. Çünkü, iki milyon insanın arasına gidiyoruz artık. Yâni, buradaki gibi olmayacak, daha zor olacak. Allah kolaylaştırırsa, Allah yardım ederse, kolay olur tabii...

Tavafı münâsîp zamanlarda yaparsak, sa'yi yaparsak... İsteyen ifrad haccı yapar, isteyen kıran haccı yapar; ihramlı olarak, havlulu olarak, peştamallı olarak durur.

İsteyen *temettû* haccı yapar; tavafını yapar, sa'yini yapar, tıraş olur. Umresi bitti. Elbiselerini giyer, artık Zilhicce'nin sekizinci gününü bekler. Zilhicce'nin sekizinci günü, tekrar ihramına girer.

Ben şahsen tecrübelerime dayanarak, biraz da çoluk çocuğun rahatını düşünerek, biraz da sevabı düşünerek “Temettû rahat...” diyorum, kendim temettû haccını tercih ediyorum. Siz bilirsiniz! İsterseniz, siz de temettû haccı yaparsınız.

Eğer *kıran haccı* yapacaksanız; gideceksiniz önce bir umre tavafı yapacaksınız, sa’y yapacaksınız. Ondan sonra geleceksiniz, kudüm tavafı yapacaksınız. Yâni, yedi defa dolaşacaksınız bu Kâ’betullah’ı... Ondan sonra, Safa-Merve arasında yedi defa sa’y edeceksiniz. Bitti umre... Ama, ihramdan çıkmak yok, tıraş olmak yok... Geleceksiniz bu sefer, haccınızın kudüm tavafını yapacaksınız; yedi defa daha döneceksiniz. “Haccın sa’yini de yapmak istiyorum!” dersanız, bir daha Safa ile Merve arasında yedi defa sa’y yapacaksınız.

E bunu yapabilirse, gençler böyle yapabilir. Ondan sonra ihramdan çıkmaz, hacca devam eder.

Haccın hatalarına *cinâyet* deniliyor. Türkiye’de cinâyet demek, adam öldürmek demek ama; bu ibâdetle, bu yolculukta *cinâyet* demek, usûle uymayan iş yapmak demek... Saçının telini çekse koparsa, bu da cinâyet...

Kıran haccında cinâyâtü’l-hac olursa, haccın hatalı işleri olursa, o zaman çifte cezâ olur, katmerli cezâ olur. Bilenler hacc -ı kıran yapabilir. Tecrübesi az olanlar temettû haccı yaparlarsa, hiç olmazsa daha rahat olur diye, şahsen ben onu tavsiye ediyorum kardeşlerime... Siz bilirsiniz!

j. Sorular

1. Soru:

Ayağımda varis var; varis çorabım kalabilir mi, özürlü sayılır mıyım?

O çorap çıktığı zaman, vazifelerinizi yapamıyorsanız; o zaman, o giyim olmuyor, bir ilâç ve sargı gibi olmuş oluyor.

2. Soru:

Çarşıda satılan tavukların İslâmî usûlde kesildiği söyleniyor; yenilebilir mi?

Burada büyük tavuk çiftlikleri var. Burası İslâm ülkesi olduğu için, İslâmî adetlere uygun olarak kesmeye çalışıyorlar. Yerli tavuk müesseseleri var. Çok modern tesisleri, çok büyük çiftlikleri var. Herhalde onların tavukları yenilebilir; Allahu a'lem...

Adamın birisi de ucuz diye gidip Macaristan'dan tavuk getirmişse, filânca yerden tavuk ithal etmişse; onlar belki uygun olmayabilir.

Çok ihtiyat etmek isteyen, peynir yesin, ekmek yesin, meyva yesin, balık yesin... Ama, halka kolaylık göstermek gerekiyor. Halkı yokuşa sürmemek gerekiyor. Peygamber Efendimiz'in tavsiyesi odur. Onun için, burada kesilen tavuklar yenilebilir diyoruz.

3. Soru:

Sabah ve akşam namazlarının farzından sonra secdeye varırken dua ediliyor. Şimdiye kadar hiç rastlamamıştık. Hanefî mezhebinde yapılabilir mi? Neden şimdi yapılıyor? Bir de,

ellerimizi salık vaziyette mi tutalım, yoksa dua eder vaziyette mi tutalım?

Bu Şafiî ve Hanbelî mezheplerinde olan bir şeydir, duadır. Bizim vitir vacibini kıldığımız zaman, üçüncü rekâta rükûa varmadan evvel yaptığımız gibi... Duayı bunlar, rukûdan kalktıktan sonra yaparlar. Efendimizden böyle rivâyetler de olduğu için, câizdir. Bunlara uyararak böyle yapabilirsiniz.

Ellerinizi kaldırırsanız da, salık vaziyette dursa da bir mahzuru yoktur.

Müslümanlara dua ediliyor. Her yerde müslümanlar sıkışık durumda... Öldürülüyorlar, zulüm görüyorlar... Allah yardımcı olsun diye dua ediliyor. Allahu a'lem, bir sakıncası yoktur.

4. Soru:

Kıran haccı yaparsak, kurban kesildiğini denetleyebilir miyiz?

Kurban kesmeyi denetlemek kıran haccına mahsus değildir. Temettû haccında da denetlemeye gayret eder. Denetlemek, kesildiğini görmek veyahut bizzat kesmek lâzım...

Şimdi bazı arkadaşlar görevlendiriliyor, vekâlet veriliyor. Onlar gidiyorlar, kurbanı buluyorlar, kesiyorlar; bize söylüyorlar. Garantili yapma imkânımız vardır. Tamamen zor değildir, imkânsız değildir. Ama o gün kurban kesmek, başlı başına bir büyük yorgunluktur.

Œimdi burada bir adet çıkarttılar, parayı topluyorlar, biz keseriz diyorlar. Onu denetlemesi mümkün olmuyor. Gözünüz göre göre, kalbiniz mutmain ola ola yapsanız daha iyi olur.

Prof. Dr. Mahmud Es'ad COŒAN

25. 05. 1993 - Medine

[Bütün HAC VE UMRE sohbetlerine PDF olarak ulaŒmak için tıklayınız.](#)

SERVER
Krs